

Joanna Suchowian*

FINANSOWANIE PUBLICZNYCH INSTYTUCJI KULTURY W POLSCE

FINANCING OF PUBLIC CULTURAL INSTITUTIONS IN POLAND

Summary

Culture is an important element of social identification. It influences both a unit and a society and also the economic processes in the society. Cultural institutions - the organizations founded to create and protect the cultural heritage can be financed from different sources depending on the ownership structure. The public cultural institutions are under the protection of the state or local administration units which are their organizers and ensure the sources for their maintenance. The subventions are unfortunately not sufficient and the institutions need to look for other financial sources by taking part in the contests or seeking the private donors. In this work only aspects of financing the public cultural institutions were described. Its aim is to point very generally the possibilities of gaining the additional sources for financing the cultural undertakings and present the current changes in managing and financing the culture.

1. Uwagi wstępne

Kultura jest istotnym elementem identyfikacji społecznej i działalności gospodarczej. Oddziałuje zarówno na jednostkę i społeczeństwo, jak również na procesy ekonomiczne zachodzące w społeczeństwie. Instytucje kultury – jednostki powołane do tworzenia i upowszechniania dorobku kulturowego – finansowane mogą być z różnych źródeł w zależności od struktury własnościowej. Publiczne instytucje kultury znajdują się pod

---

* mgr, doktorantka Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie.

opieką państwa lub jednostek samorządu terytorialnego, które są ich organizatorami i zapewniają środki na ich utrzymanie. Środki te są jednak niewystarczające i instytucje muszą szukać dodatkowych środków poprzez zgłaszanie się do konkursów lub szukanie sponsorów prywatnych.

Celem niniejszego opracowania jest ogólne wskazanie aktualnych możliwości pozyskiwania środków na finansowanie przedsięwzięć kulturalnych oraz przedstawienie obecnych kierunków zmian w zarządzaniu i finansowaniu kulturą (według powszechnie przyjętej metodologii).

2. Formy organizacyjno-prawne publicznych instytucji kultury

Kultura jest jednym z podstawowych czynników rozwoju kraju w odniesieniu do kapitału intelektualnego i rozwoju ekonomicznego. Kultura, jako podstawowy czynnik rozwoju społecznego^[1]: kreuje potencjał intelektualny regionów, buduje kapitał ludzki, jest treścią tożsamości narodowej, pielęgnuje więzi lokalne, wciela założenia polityki równouprawnienia płci, solidarności społecznej i równości rasowej, zmniejsza dysproporcje rozwoju osobowego obywateli, stanowi też drogę awansu społecznego. Kultura jest również istotnym czynnikiem rozwoju ekonomicznego i wpływa na atrakcyjność osiedleńczą i lokalizacyjną regionów dla mieszkańców i inwestorów, tworzy rynek pracy, determinuje rozwój turystyki oraz kreuje przemysł kulturowy. Kultura to całokształt duchowego i materialnego dobroku ludzkości, gromadzony, utrwalany i wzbogacany w ciągu jej dziejów, przekazywany z pokolenia na pokolenie^[2]. Kultura podlega działaniu czasu i ciągle się zmienia. Dobra i usługi kultury tworzą i dostarczają społeczeństwu trzy grupy podmiotów: publiczne, non profit i przemysł kultury, które współdziałają i wzajemnie uzupełniają swoją działalność.

Publiczne instytucje kultury w Polsce są powoływane i działają w oparciu o ustawę z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz.U. z 2001 r., nr 13, poz. 123 z późn. zm.). Na jej podstawie państwo sprawuje mecenat nad działalnością kulturalną, polegający na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych oraz opieki nad zabytkami. Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, a także organy jednostek samorządu terytorialnego w zakresie ich właściwości mogą wspierać finansowo, w ramach mecenatu państwa, realizację planowanych na dany rok zadań związanych z polityką kulturalną państwa, prowadzonych przez instytucje kultury i inne podmioty nienależące

1 *Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013*, www.mk.gov.pl

2 *Słownik języka polskiego PWN*, <http://sjp.pwn.pl/haslo.php?id=27617>

do sektora finansów publicznych. Formami organizacyjnymi działalności kulturalnej są: teatry, opery, operetki, filharmonie, orkiestry, instytucje filmowe, kina, muzea, biblioteki, domy kultury, ogniska artystyczne, galerie sztuki oraz ośrodki badań i dokumentacji w różnych dziedzinach kultury³. Ustawa dopuszcza prowadzenie działalności kulturalnej przez osoby prawne, osoby fizyczne oraz jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej. Organizatorem instytucji kultury mogą być ministrowie oraz jednostki samorządu terytorialnego poprzez tworzenie państwowych i samorządowych instytucji kultury. Instytucje kultury są to zatem samodzielne jednostki mające osobowość prawną, tworzone przez organy administracji państwowej lub samorządowej⁴. Dla samorządów terytorialnych prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym o charakterze obowiązkowym. Osoby prawne spoza sektora publicznego mogą być organizatorem instytucji kultury tylko wtedy, jeśli będą ją tworzyć wspólnie z podmiotem publicznym.

Efekty finansowania instytucji kultury przedstawia Tabela 1, w której pokazano podstawowe wskaźniki wykonania rzeczowego poszczególnych instytucji.

---

3 Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, Dz. U. z 2001 r., nr 13, poz. 123 z późn. zm., art. 1.

4 *Perspektywy rozwoju sektora kultury w Polsce*, red. Borowiecki R., Oficyna Ekonomiczna, Kraków 2004, s.13.

Tabela 1. Podstawowe efekty działalności instytucji kultury w Polsce

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Teatry i inst. muzyczne										
ilość przedstaw.	49559	50086	48541	46689	46167	45516	45897	47383	50298	54961
liczba widzów	10667121	10533234	10146460	9849825	9518872	9321128	9609302	9600669	9843294	11593480
Biblioteki										
liczba czyteln. na 1000 os.	b.d.	b.d.	b.d.	196	198	197	192	184	176	171
wypożyczenia księgozbioru na 1 czyteln. w wol.	b.d.	b.d.	b.d.	20	20	20	19	19	19	19
Kina										
ilość seansów	406739	526763	688549	739342	816705	889873	947878	1037138	1190879	1326008
liczba widzów	27474710	20860292	27617161	27067688	25243139	33223152	24836170	32362507	33781873	35179453
Muzea										
liczba zwiedz.	16019116	16611608	15136616	15259307	16881194	17504608	18487597	18191269	20438327	20726517
Domy kultury										
ilość imprez	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	208447	b.d.	208853	b.d.	209984	b.d.
ilość uczestn.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	30213027	b.d.	32283418	b.d.	33612049	b.d.

Źródło: Bank Danych Regionalnych GUS.

3. Klasyfikacja możliwych form finansowania publicznych instytucji kultury i sposobów ich pozyskiwania

Instytucje kultury prowadzą samodzielną gospodarkę finansową. Organizator ma obowiązek zapewnienia instytucji kultury środków niezbędnych do rozpoczęcia i prowadzenia działalności kulturalnej oraz do utrzymania obiektu, w którym ta działalność jest prowadzona. Pozostałe środki konieczne do prowadzenia działalności kulturalnej jednostka pozyskuje sama. Fundusze własne zatem stanowią kapitał własny pochodzący od organizatora oraz wypracowany wynik finansowy. Fundusze obce natomiast pochodzą z zaciąganych pożyczek, kredytów bądź też emitowanych obligacji.

Głównymi źródłami finansowania działalności kulturalnej w Polsce są:

- budżet państwa,
- jednostki samorządu terytorialnego,
- fundusze Unii Europejskiej i inne fundusze zagraniczne,
- wydatki gospodarstw domowych.

Tabela 2. Struktura głównych źródeł finansowania kultury w Polsce (w %)

Źródła finansowania kultury	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Budżet państwa	10,4	11,3	10,6	11,8	11,9	11,8	10,9	10,5
Jednostki samorządu terytorialnego	19,4	20,4	20,5	18,9	20,0	22,1	23,6	22,8
Fundusze strukturalne	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	0,2	1,4	2,3
Wydatki gospodarstw domowych	70,2	68,3	68,9	69,3	68,1	65,9	64,1	64,3

Źródło: Bank Danych Regionalnych GUS.

Tabela 2 przedstawia procentowy udział państwa, jednostek samorządu terytorialnego i gospodarstw domowych w całości funduszy jednostek kultury w Polsce. Wydatki gospodarstw domowych przedstawione w Tabeli 1 są bardzo duże, jednak większość z nich przeznaczana jest na opłatę abonamentu telewizyjnego oraz zakup telewizorów i sprzętów do odbioru, rejestracji i odtwarzania dźwięku. Wydatki gospodarstw domowych na opłaty za wstęp do teatrów, kina, instytucji muzycznych stanowią zaledwie ok. 4% całkowitych wydatków gospodarstw domowych na kulturę.

Wpływy do budżetu państwa, przeznaczane na finansowanie działalności kulturalnej, pochodzą m.in. z:

- Funduszu Promocji Twórczości oraz opłaty od producentów i importerów magnetofonów, magnetowidów i innych urządzeń, kserokopiarek, skanerów i innych podobnych urządzeń reprograficznych, umożliwiających pozyskiwanie kopii całości lub części egzemplarza opublikowanego utworu, czystych nośników służących do utrwalania przy użyciu tych urządzeń utworów w zakresie własnego użytku, którzy są zobowiązani do uiszczania opłat⁵⁾,
- wpływów z dopłat ustanowionych w grach liczbowych, loteriach pieniężnych, wideoloteriach i grach telebingo⁶⁾.

Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego finansuje 57 instytucji: 30 instytucji współfinansowanych, 18 muzeów, 1 bibliotekę (Narodową), 3 teatry, 1 filharmonię (Narodową), 2 galerie, 2 instytucje ochrony zabytków.

Jeśli chodzi o bieżące finansowanie instytucji kultury ze środków publicznych, to główny ciężar spoczywa na jednostkach samorządu terytorialnego, które przejęły część zadań Ministerstwa Kultury po reformie administracyjnej w 1998 r. Największy udział w wydatkach na kulturę mają gminy, następnie województwa, natomiast powiaty w znikomym stopniu zasilają sferę kultury. Jednak wydatki na kulturę stanowią w tych jednostkach niewielki odsetek w stosunku do całości wydatków (kilka procent). Samorządy województw również, podobnie jak Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, organizują otwarte konkursy dla instytucji kultury. Wydatki jednostek samorządu terytorialnego przedstawia Tabela 3.

Tabela 3. Wydatki ogółem budżetów województw, powiatów i gmin na kulturę w Polsce w mln zł

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Województwa										
wydatki, w tym	499,44	571,47	652,16	627,48	662,98	765,62	850,20	1045,59	1158,59	1291,92
majątkowe	46,04	50,71	92,38	84,40	97,25	142,96	147,11	305,70	326,63	315,33
Powiaty										
wydatki	b.d.	75,25	78,80	53,99	55,04	61,19	61,85	82,22	79,01	83,80
Gminy										
wydatki, w tym	1552,91	1758,49	1849,45	1927,52	1911,07	2170,45	2524,85	3111,33	3492,32	4035,85
majątkowe	b.d.	185,73	170,97	168,01	119,89	221,58	339,64	711,30	847,62	923,27

Źródło: Bank Danych Regionalnych GUS.

5 Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych, tekst jedn. Dz. U. z 2000 r., nr 80, poz. 904 z późn. zm.

6 Ustawa z dnia 29 lipca 1992 r. o grach i zakładach wzajemnych, Dz. U. z 1992 r., nr 68, poz. 341 z późn. zm., art. 47a, ust. 1.

Wydatki jednostek samorządu terytorialnego na kulturę z roku na rok są coraz wyższe. Również efekty finansowania instytucji kultury odzwierciedlają się w większej liczbie przedstawień, widzów i zwiedzających.

Do głównych funduszy zagranicznych zaliczamy:

- programy wspólnotowe adresowane bezpośrednio do sektora kultury – obecnie jest to Program Kultura 2007-2013, oraz programy pośrednio skierowane do środowisk kultury, np.: eContent, Media Plus, Sokrates, Leonardo da Vinci;
- fundusze strukturalne UE, służące wyrównywaniu poziomu rozwoju regionów w Europie – największe znaczenie mają: Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego (EFRR) oraz Europejski Fundusz Społeczny (EFS);
- fundusze Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EOG) – 2 instrumenty: Mechanizm Finansowy EOG oraz Norweski Mechanizm Finansowy.

4. Badanie rozmiarów i struktury przychodów i kosztów instytucji kultury, kapitałów własnych i obcych oraz źródeł wpływów i kierunki wydatków pieniężnych instytucji kultury

Zgodnie z ustawą z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych, państwowe i samorządowe instytucje kultury są zaliczane do jednostek sektora finansów publicznych. Instytucja kultury z uzyskiwanych przychodów pokrywa koszty działalności bieżącej i zobowiązania. Przychodami są wpływy z prowadzonej działalności, z najmu i dzierżawy składników majątkowych, dotacje z budżetu (państwa i samorządu) oraz środki otrzymane od osób fizycznych i prawnych, i z innych źródeł.

Istnieje kilka możliwości pozyskania dotacji na działalność kulturalną zarówno na szczeblu państwowym, jak i samorządowym, a dodatkowo dostępne są też środki unijne.

Ministerstwo za pomocą Programów Operacyjnych – jest ich obecnie kilkanaście – przekazuje środki w postaci dotacji na realizację wybranych przedsięwzięć kulturalnych. Na stronie internetowej ministerstwa dostępny jest wykaz wszystkich programów wraz z procedurami ubiegania się o środki, które przydzielane są na zasadach konkursowych. Przeprowadzany jest nabór wniosków, a następnie wybierane są najciekawsze projekty. Dostępne są również środki finansowe w ramach programów unijnych. Obecnie funkcjonują programy pomocowe finansowane z Funduszy Europejskich 2007-2013. Najważniejszym programem jest Program Kultura (2007-2013). Jest on głównym programem Unii Europejskiej skierowanym bezpośrednio do instytucji kultu-

ry w Europie. Stanowi kontynuację programu Kultura 2000. Celem Programu jest wzmocnienie przestrzeni kulturowej wspólnej dla Europejczyków, opartej na wspólnym dziedzictwie kulturowym, a także rozwój współpracy pomiędzy twórcami, uczestnikami życia kulturalnego oraz instytucjami kulturalnymi krajów w nim uczestniczących⁷⁾. Łączny budżet tego Programu wynosi 400 mln euro. Jest on przeznaczony do finansowania działań artystycznych o zasięgu międzynarodowym i nieinwestycyjnym charakterze (tzw. miękkie projekty kulturalne).

Projekty inwestycyjne natomiast finansowane mogą być z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR). W ramach tych środków jest sześć głównych programów pomocowych: Program Infrastruktura i Środowisko, Program Kapitał Ludzki, Program Innowacyjna Gospodarka, Program Rozwój Polski Wschodniej, Program Pomoc Techniczna 2007-2013, Programy współpracy międzynarodowej i międzyregionalnej.

Największym z tych programów jest Infrastruktura i Środowisko. W ramach programu realizowanych będzie 15 priorytetów, jednym z nich jest *Kultura i dziedzictwo kulturowe*. Priorytet ten obejmuje trzy działania:

- Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego o znaczeniu ponadregionalnym,
- Rozwój oraz poprawa stanu infrastruktury kultury o znaczeniu ponadregionalnym,
- Infrastruktura szkolnictwa artystycznego.

Łączna wielkość środków finansowych zaangażowanych w realizację Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko na lata 2007-2013 wyniesie 37,6 mld euro, w tym wkład unijny wynosić będzie 27,9 mld euro, zaś wkład krajowy – 9,7 mld euro, z czego na kulturę przeznaczono 490,0 mln euro z EFRR. Na przykładzie konkretnej jednostki – Teatru im. S. I. Witkiewicza w Zakopanem – będącego instytucją kultury, której organizatorem jest Województwo Małopolskie, przedstawiono w Tabeli 4 źródła przychodów oraz wpływów:

---

⁷ Broszura Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, *Program Kultura (2007-2013)*.

Tabela 4. Źródła przychodów Teatru im. S. I. Witkiewicza w Zakopanem

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Przychody:							
Sprzedaż biletów	469 319	497 218	453 522	461 276	506 098	506 853	486 551
Wyjazdy	47 850	66 688	18 638	59 150	333 808	246 628	115 700
Pozostałe	105 031	217 698	129 691	140 895	113 034	35 959	31 980
Darowizny i inne	116 050	12 841	48 083	62 092	75 026	81 045	89 575
Dotacje:							
Dotacja Urz. Marszałk.	1 162 340	1 270 500	1 349 817	1 651 873	1 501 350	1 610 000	1 747 020
Dotacja MKiDN	45 000	40 000	38 004	77 300	70 000	50 000	30 000
Razem przychody i wpływy	1 945 590	2 104 945	2 037 755	2 452 586	2 599 316	2 530 485	2 500 826
Koszty ogółem	2 058 654	2 088 520	1 980 819	2 444 857	2 712 439	2 624 298	2 694 746
Wynik finansowy	-113 064	16 425	56 936	7 729	-113 123	-93 813	-193 920

Źródło: Opracowanie własne na podstawie realizacji planu rzeczowo-finansowego Teatru.

Dotacja organizatora w tej jednostce stanowi obecnie 70% wszystkich przychodów. Teatr co roku składa kilka wniosków do Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego na realizację zadań artystycznych, z czego przeważnie jeden zostaje rozpatrzony pozytywnie. Udział środków Ministerstwa w finansowaniu instytucji wynosi ok. 1-2%. Pozostałe przychody Teatru stanowią wpływy ze sprzedaży biletów – ok. 20% i przychody z wyjazdów Teatru w celu prezentowania swojego repertuaru (5-10%). Jednostka stara się też o pozyskanie sponsorów, jednakże w ciągu ostatnich kilku lat przychody z tego tytułu ulegają zmniejszeniu. Dodatkowo Teatr uzyskuje środki ze sprzedaży materiałów reklamowych, książek i płyt CD z nagraniami muzyki ze spektakli. W roku bieżącym Teatr pozyskał również dotację w kwocie 25,1 mln zł z Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko na realizację zadania: „Rewitalizacja w Zakopanem – przebudowa Teatru im. Stanisława Ignacego Witkiewicza”, polegającego na kompleksowej modernizacji budynku teatru oraz technologii sceny. Podstawowe wskaźniki Teatru w tych latach przedstawiały się następująco:

Tabela 5. Podstawowe wskaźniki Teatru im. S. I. Witkiewicza w Zakopanem

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Ilość spektakli	149	159	158	174	199	166	150
w tym premiery	2	4	3	4	4	3	5
Ilość widzów	14612	15601	12350	15651	18957	18159	14727
Frekwencja	92%	92%	76%	92%	94%	97%	100%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie realizacji planu rzeczowo-finansowego Teatru.

Ilość nowych spektakli w roku utrzymuje się na podobnym poziomie. Środki finansowe są jednak niewystarczające do utrzymania tego poziomu, czego odzwierciedleniem jest ujemny wynik finansowy Teatru w ostatnich trzech latach.

5. Wskazanie kierunków zmian w sposobie i procedurach finansowania publicznych instytucji kultury w Polsce

W 2005 r. został w Polsce zapoczątkowany proces regulowania i dostosowywania do standardów europejskich stosunków pomiędzy sferą gospodarki a kulturą narodową.

J. Hausner jest współautorem obszernego raportu pt. „Finansowanie kultury i zarządzanie instytucjami kultury”, w którym wskazuje na niską efektywność wydatkowania środków publicznych w sferze kultury. Raport ten jest podstawą opracowywanej obecnie reformy finansowania kultury, której głównymi postulatami są następujące kwestie:

- uwolnienie płac w kulturze;
- równy dostęp do publicznych dotacji instytucji publicznych, społecznych i prywatnych;
- finansowanie ochrony zabytków z kar za samowolę budowlaną i podatku od usług turystycznych;
- możliwość likwidacji lub przekształcenia instytucji kultury i powołania na jej miejsce nowej, zarządzanej przez inny podmiot, np. spółkę pracowniczą czy fundację;
- wybór dyrektorów na pięcioletnie kadencje i nadzór przez rady powiernicze złożone z niezależnych ekspertów;
- wprowadzenie jednoprocetowego odpisu od podatku od osób prawnych, który przedsiębiorca mógłby przeznaczyć na wybraną instytucję, tak jak to robią podatnicy płacący PIT.

Ministerstwo Kultury powinno wycofać się z zarządzania instytucjami kulturalnymi, zostawiając sobie tylko najważniejsze, m.in. Operę Narodową, Filharmonię Narodową i Teatr Narodowy, a teatry i muzea powinny być w większym stopniu finansowane przez prywatnych sponsorów. Instytucje kultury są w niskim stopniu samodzielne finansowo, a przez to stają się one zależne administracyjnie. Sprzyja to utrzymywaniu biurokratycznych struktur i ogranicza rywalizację w kwestiach programowych. J. Hausner w raporcie „Finansowanie kultury i zarządzanie instytucjami kultury” proponuje, aby samorządy miały możliwość wyboru, czy chcą same prowadzić dane instytucje kultury, czy może wolą zlecić to organizacjom pozarządowym albo osobom prywatnym. Zachowana musiałaby być kontrola wydatków publicznych niezależnie od tego czy jednostka jest prywatna, czy publiczna. Obecnie dostęp do środków pu-

blicznych nie jest równy, gdyż większość z nich otrzymują instytucje samorządowe albo prowadzone przez ministerstwo. Blokuje to w znacznej mierze inicjatywy społeczne i prywatne. Kultura powinna zostać poddana mechanizmom rynkowym.

Pojawienie się raportu wywołało burzliwe dyskusje w świecie kultury. Maciej Nowak, dyrektor Instytutu Teatralnego im. Zbigniewa Raszewskiego, w swoim artykule *Kultura kwitnie, to ją podetniemy* w „Gazecie Wyborczej” wskazuje, że obecnie kultura przeżywa okres prosperity, który jest efektem trwających dwadzieścia lat przemian, skutkujących wytworzeniem się systemu funkcjonowania działalności artystycznej. Oryginalność tego systemu polega na połączeniu nowoczesnych mechanizmów zarządzania oraz pewnych elementów z czasów socjalizmu. Opery, filharmonie czy teatr dramatyczny bez publicznego protekcjonizmu i interwencjonizmu nie mają szans na przetrwanie. Bez wieloosobowych zespołów artystów i techników nie jest możliwe zrealizowanie wielkiego repertuaru. „Siła polskiej kultury wynika dziś właśnie z tego, że nie daliśmy sobie narzucić wolnorynkowych rozwiązań ani rozproszyć dziedzictwa okresu powojennego”^[8]. Jeśli zmniejszyć nakłady budżetowe na kulturę, to ani wprowadzenie jednoprocetowego odpisu z CIT, ani też pozyskiwanie funduszy z kar nakładanych na inwestorów za samowolę budowlaną nie będzie wystarczające do wypełnienia powstałej luki w finansowaniu. Również wiązanie nadziei na pozyskanie środków od prywatnych firm nie daje stałej gwarancji na otrzymanie finansowania. W całej Europie udział sponsorów w finansowaniu kultury nie przekracza 2% nakładów publicznych, co ukazuje jak bardzo nieefektywny jest to system. Poza tym istnieją obszary kultury, jak np. biblioteki, które stale, z natury rzeczy, należeć będą do deficytowych, a niektóre, jak kineematografia, zależą w większości od środków prywatnych.

W dyskusji między zwolennikami i przeciwnikami reformy obydwie strony wytykają sobie błędne rozumienie specyfiki działalności kulturalnej. Reformatorzy podkreślają, że ludzie kultury nie uwzględniają siły mechanizmów rynkowych, którym kultura tak czy inaczej podlega od dawna. Niektóre instytucje kulturalne już teraz funkcjonują jak przedsiębiorstwa – generują zyski, z których finansują działalność, uniezależniając się od dotacji. Owe mechanizmy należałoby uporządkować za pomocą nowej ustawy, która zlikwiduje istniejące bariery legislacyjne i zwiększy finansową samodzielność podmiotów kultury. Uelastyczenie sposobu finansowania przyczyni się do rozwoju dziedzin kultury nakierowanych na masowego odbiorcę, co wymagać będzie znacznego uproszczenia treści przekazu. Spowodować to może zanik tak zwanej kultury wysokiej. Dyrektor Muzeum Sztuki Nowoczesnej w Warszawie Joanna Mytkowska uznała, że polskiej kulturze mogą pomóc tylko rozwiązania systemowe,

---

8 M. Nowak, *Kultura kwitnie, to ją podetniemy*, „Gazeta Wyborcza” 2009, nr 137.

ale nie wymyśli ich państwo. Jej zdaniem, to na ludziach kultury spoczywa obowiązek zaproponowania takich sposobów finansowania i dystrybucji środków, które pozwolą na merytoryczną organizację instytucji i zapewnią im ciągłość finansowania⁹. Z kolei większość uczestników Kongresu Kultury Polskiej, który odbył się w Krakowie we wrześniu 2009 r., uważało, że podstawą funkcjonowania instytucji kultury musi pozostać mecenat państwowy, który powinien być jeszcze wzmocniony, bo dzisiejsze nakłady z budżetu na kulturę są za niskie. Uczestnikami Kongresu byli m.in. Agnieszka Holland, Jerzy Hausner, Leszek Balcerowicz, były minister kultury Waldemar Dąbrowski, Andrzej Wajda. „Rozwój kultury od strony ekonomicznej, nie wypowiadam się o artystycznej, należy wiązać, podobnie jak w innych dziedzinach życia, z zerwaniem, osłabieniem bezpośrednich zależności od aparatu polityczno-urzędniczego” – powiedział na Kongresie L. Balcerowicz. Jego zdaniem zarówno jednostki publiczne, jak i niepubliczne powinny mieć równy dostęp do świadczenia misji publicznej. Z kolei Waldemar Dąbrowski twierdził, że „rola państwa w silnym mecenacie kultury jest nieodzowna i niezastąpiona. Państwo powinno zajmować się wyrównywaniem dostępu obywateli do kultury”. Nie da się wycenić wielkich dzieł, np. Chopina z perspektywy budowania wizerunku Polski w świecie. Zdania odnośnie reformy są podzielone, zarówno wśród ekonomistów, jak też wśród ludzi kultury. Dlatego też przeprowadzenie mądrej i skutecznej reformy finansowania kultury będzie zadaniem niezwykle trudnym.

6. Uwagi końcowe

Instytucje kultury borykają się z problemami pozyskania środków finansowych na działalność bieżącą. Środki przekazywane przez organizatora są niewystarczające. Istnieje możliwość pozyskania środków z różnych programów krajowych i zagranicznych - głównie europejskich. Wypracowanie optymalnego systemu finansowania powinno prowadzić do większej efektywności wydatkowania środków oraz wzbogacenia dorobku kulturalnego kraju, a nie tylko podtrzymywania stanu bieżącego.

Literatura

1. Lis S., *Finansowanie kultury z Funduszy Wspólnotowych i Strukturalnych UE 2004- 2013*, Oficyna Wydawnicza „PKD”, Tarnów 2004.
2. Mikułowski Pomorski J., *Kultura wobec społecznej transformacji*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Kraków 2005.

---

⁹ *Finansowanie kultury trzeba uniezależnić od polityki*; interia.pl/pap

3. Niemczyk A., Marketing w sferze kultury. Wybrane problemy, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Kraków 2007.
4. Nowak M., Kultura kwitnie, to ją podetnijmy, „Gazeta Wyborcza” 2009, nr 137.
5. Toeplitz K.T., Aluzje i iluzje, „Polityka” 2009, nr 27.
6. Perspektywy rozwoju sektora kultury w Polsce, red. Borowiecki R., Oficyna Ekonomiczna, Kraków 2004.
7. Finansowanie kultury i zarządzanie instytucjami kultury, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Małopolska Szkoła Administracji Publicznej, Kraków 2009.
8. Ustawa z dnia 29 lipca 1992 r. o grach i zakładach wzajemnych, Dz. U. z 1992 r., nr 68, poz. 341 z późn. zm.
9. Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych, Dz. U. z 2000 r., nr 80, poz. 904 z późn. zm.
10. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, Dz. U. z 2001 r., nr 13, poz. 123 z późn. zm.
11. Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych, Dz. U. z 2009 r., nr 157, poz. 1240.
12. Finansowanie kultury trzeba uniezależnić od polityki, interia.pl/pap
13. Broszura Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Program Kultura (2007-2013).
14. Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013, <http://www.mk.gov.pl/>.

Wykaz stron internetowych

15. <http://www.mkidn.gov.pl/>
16. <http://www.stat.gov.pl/>